

TELEGRAFUL ROMANU.

Nr. 99.

ANULU XXIII.

Sabiu 14/26 Decembre 1875.

Tel graful este de două ori pe săptămână: Duminică și Joi. — Prenumeratiunea se face în Sabiu la expediția foiei, pe atura la s. r. poste cu bani gata prin scrisori francate, adresate către expediția. Prețului prenumeratiunii pentru Sabiu este pe anu 7 fl. v. n. ar pe o jumătate de anu 3 fl. 50. Pen-

tru colțurile parti ale Transilvaniei și pentru provinciile din Maramureș pe unu anu 8 fl. 60 pe o jumătate de anu 4 fl. v. n. Pentru prinț. și țări străine pe anu 12 fl. v. n. ar 6 fl. Inseratele se plătesc pentru întâia ora cu 7 cr. sirulu, pentru a doua ora cu 5 fl. cr. și pentru a treia repetiție cu 3 fl. cr. v. n.

Serile de iérna.

in 6/18 Decembre 1875.

I. Domnule redactoru! Iérna ni apucă destulu de tempuriu, și inca cu tóta asprimea. — Omenii, cari în simplicitatea lor nu cunosc pretensiuni mari, sunt avisati a se multami, déca în aste tempuri grele mai au unde-și plecă capulu spre a se scuti contr'a gerului și a ventului rece, pre cându cei favoriti de sórta imbuibati pâna la desmierdare se sbuciuma și sfarma intru facerea planurilor spre a-si realizá o multime de pretensiuni vane, asiá numite „lipse parute.“ — Intr'aceea serile de iérna destulu de lungi și pentru unii și altii, cei dintâiu le petrecu cum a datu Ddiu cum potu, cei din urma le petrecu dupa placu și voia; ear' eu spre a mai omori uritulu amu luat condeulu in mana. Mi-amu propusu asta séra a conversa cu d-ta, — a-ti scria. — Sciu ca nu vei pretinde dela mine cá sa te surprindu cu nisce noutáti imbucurátorie, cáci pentru noi români noutátele imbucurátorie au devenitu astadi corbi albi. Vre-unu lucru de dá-i dómne, care sa ne fia surprinsu cu vre-o bucuria óresi-care, mi-amu mai uitatu de cându n'amu mai cetitu prin diuariele nóstre române. I'ti voi scria asiá dara, dupa cum voiu scí, numai cátu i'ti spunu din capulu locului, ca sa nu-mi iai in nume de reu, déca in aceste dile de tentatiune voiu fi silitu a imitá si eu pre cei multi de ai nostrii, si-ti voiu incepe si eu cu lamentári, cu tanguiri despre dile rele, despre biruri grele s. a.

Inainte de tóte amu sa-ti descoperu, ca amu cetitu cu atentiune anunciarea ce ni-o faceti in diuariulu d-vóstra nr. 85, prin carea ni aduceti la cunoscenta ca cu inceputulu anului viitoriu vomu mai primí lángha „Tel. rom.“ cá adaosu inca si „Foisior'a Telegr. rom.“ pentru care se affa si angagiate poterile necesari. Curagiulu barbatilor nostri resoluti pentru acésta întreprindere nobila, este cu atá-t'a mai demnu de lauda, cu cátu ei

FOISIORA.

Bas'a geografica a istoriei romanilor.

(Cursu de introducere in istoria romanilor ținutu la universitatea de Iasi.)

(Fine)

Insemnatatea acestor elemente geografice pentru istorie este de natura deosebita.

Muntii sunt acei ce forméza pre de o parte hotarele cele mai puternice de despartire între popóre ce aru locu pre ambele lor laturi, pre cátu pre de alta parte muntii sunt locul de ocrotire si unu scutu naturalu pentru popóre ce locuiescu in ei. Din contra riurile au o insemnatate contrara muntilor; ele léga popórele despartite prin munti, prin cursulu apei lor, de alta parte nu sunt o stavila si o margine seriósá pentru popórele ce locuiescu pre marginile lor. Pre cându muntii represinta deci elementulu ce izoléza si pastréza individualitatea unu poporu, riurile din contra represinta pre acéla ce inlesnesce unirea si contopirea lor.

pasiescu inainte togmai acum cându pre orizonulu natiunii nóstre se affa asiediati nori grei, cându tanguirile mai multor diuaristi de ai nostri ni dau sa intielegemu, ca publiculu nostru nu desvólta fatia cu publicitatea interesulu si activitatea ce s'aru pretinde dela densulu, in aceste dile intr'adeveru grele, — cari tenguri, ori-ce vomu dice, nu le potemu trece numai asiá usioru cu vederea, cáci ele ni dau o dovéda despre decadint'a nóstra. Firesce ca nóne ni place a ni ascunde nepasarea nóstra si aci sub feliurite preteste. Unii atribue diuaristiceii nóstre erórea ce se ocupa pré multu de o politica pre care poporulu nostru nu o póte intielege, nu o póte cuprinde. — Da, poporulu, firesce, pre cátu tempu elu va remanea poporu lipsitu de o cultura óresi-care, nu va potea intielege, ori-cine sa-i scria, si ori-cum sa-i scria. Si acésta se intempla nu numai la noi, se intempla si la alte popóre. Vorb'a este aci de publiculu cetioriu, de carturararii nostri, de cari, haru domnului, fatia cu greutátele si impedecamintele ce ni se punu desvóltárei nóstre culturale, avemu totusi unu numeru frumusiulu. — Acesti'a sunt chiamati nu numai a spriginí diuaristicea, dar' a o si indreptá in privint'a directiunii, déca directiunea luata de diuaristi nu li-aru veni la socotéla. Altii iérasii atribue defectulu diuaristiceii nóstre in ocuparea ei pré multu, cu certele personali, — si acésta, nu o potemu negá. — Intr'aceea pre cátu tempu au descendatu diuaristicea nóstra pre terenulu personalitatiloru, — ceea ce intr'adeveru este lucru neplacutu, — déca totusi colónele acelei'a n'a fostu inchise spre justificarea celui atacatu, inca totu nu este unu pretestu fundatu si de ajunsu pentru disgustarea nóstra totala, spre a ni întórce cu totul fati'a de cátra aceea. Dá, se incungiure diuarele nóstre certele personali, sa nu-si deschida colónele la atátea polemii daunóse, mai vertosu astadi, cându amenintiati fiindu noi si chiaru esistint'a nóstra din tóte pártile, nu avemu a cautá salvarea nóstra altu unde-va, decâtu

Teritoriulu pre care se petrece istoria romanilor cuprinde la nordulu Dunarei partea de locu inchisa între acésta, Tis'a si Nistru, la sudulu Dunarei penins'la Balcanului in mai tóta intinderea ei, si anume spre apusu pâna pre lángha Veneti'a, iér spre sudu pâna in Elad'a. Acésta determinare cu totul generala, sa neserveasca numai spre a aretá asupr'a cárei párti din pamentulu Europei avemu de indreptatu cercetárele nóstre geografice.

Luându acésta intindere de pamentu cá o unitate, o vedemu petrecuta de dóue sisteme mari de munti: Carpatii in partea dela nordulu Dunarei; Hemulu séu Balcanulu in partea dela sudu.

Observandu acum partea dela nordulu Dunarei cuprinsa între Tis'a, Nistru si cursulu inferioru alu Dunarei cu o mica deschidere pe Marea Négra, vedemu ca in centrulu ei se intinde unu triunghiu de munti, a cároru laturi mergu paralelu cu cele trei riuri marginasie, lasandu între ele si riurile respective podisiuri si iesuri intinse. Daci'a ne presinta deci aspectulu urmatoriu: unu triunghiu

numai si numai in noi insine, in contielegerea nóstra in barbati'a si activitatea nóstra cu poter unite. — Cu tóte acestea sa nu uitámu, ca pre cátu tempu a gresi si a pecatú este lucru omenescu, vitiulu are a fi combatutu, fia pe cale privata, fia chiaru si prin publicitate, cáci numai asiá ne potemu indreptá, si acésta nu va sa dica nici decum personalitate. — Acésta se intempla la tóte natiunile culte. Au nu vedemu noi, cum in diu'a de astadi in tóte statele suntu tavaliti si trasi la respundere pentru faptele lor inaintea publicitatiei chiaru ministri cei puternici prin tóte diuarele cáte nu li stau in soldu, de-si acelor'a li-aru stá in putere de siguru a pune calusiu la multi diuaristi guralivi. — „Opresce diuaristicea a nu combate vitiulu, si vei deschide calea la abusuri si faradelegi, vei face cá reulu se explodeze atunci, cându n'ai asteptatu, si acolo unde n'ai fi creduitu“ au dis'o acésta unu mare barbatu de statu. Sa lucrámu pe fatia in fric'a lui Ddiu, cu consciintia curata, si atunci nu multu ni pasa de gurile rele. —

Nu aci jace asiá dara dupa parerea mea — reulu, nu de aci provine regresulu nostru fatia cu diuaristicea. Caus'a cea adeverata sa o spunemu pre fatia, este in racéla nóstra, in indolint'a nóstra — cátra totu ce e romanescu. — Si déca cumva nu vremu sa o aflámu aci, — apoi sa o mai cautámu in neintielegerile nóstre, — provenitu Ddiu mai scie — din o invidia óresi-care, — despre care strainii dicu a fi inascuta romanului, séu póte din alte interese marsiave personali — particulari — ce convinu atátu de bine intereselor straini. — Sa nu uitámu lángha tóte acestea a mai marturisí inca si acelu adeveru, — ca adeca nóue romaniloru ni cam place in cátu-va a fi si ce-va cam comodi. Ni place a ceti — dar nu ni place a scrie, — ni place a critisá scrierile altor'a, fára cá noi sa ni straduimu a produce ce-va mai bunu, — fára cá sa punemu umerulu la munca. — Se pare ca principiulu de pasivitate atátu de binevenitu pentru natur'a nóstra — amu inceputu de unu tempu

mai mare formatu de cele trei riuri marginasie; in launtrulu acestui'a unu triunghiu mai micu formatu de muntii Carpati; între aceste dóue triunghiuri o dunga de locu mai siesu petrecutu de riuri si dealuri si vái pornite din triunghiulu carpatinu.

Coltiulu nordicu alu triunghiului carpatinu se prelungeste in trupulu celu mare alu Carpatiloru ce se indoaie preste Ungari'a in directiune apuséna. Din prelungirea acésta a coltiului nordicu isvoresce spre resaritu Nistrulu, spre apusu Tis'a care se varsa in Dunarea, determinandu estremele margini a tieriloru locuite de románi.

Cele mai multe riuri ce uda teritoriulu Daciei vechi isvorescu din laturile esterióre ale triunghiului carpatinu: astfelu Prutulu, Siretiulu cu afluentele sele, Ialomiti'a, Argesiulu, Jiulu, Temisiulu, Crisiulu. Trei numai isvorescu din launtrulu triunghiului anume Oltulu, Muresiulu si Simesiulu care taie muntii si strabatu celu dintâiu prin laturea sudica, cele-lalte prin laturea apuséna, in câmpiele ce-lu incungiura si mergu de se varsa in Dunarea si Tis'a. Laturea triunghiului despre resaritu, Carpatii moldove-

incóce alu aplicá in tóte directiunile, si apoi firesce urmárele inertiei nu potu fi altele, decâtu decadintia si regresu intru tóte. Dar se incetámu cu diuaristicea — cáci acésta nice la alte popóre mai avute — inca nu s'a desvóltatu deodata, ci numai treptatu, si uneori cu destule greutáti. — Se întrebámu cáte diuare avéu magiarii cu o aristocratia avuta, numai pe la inceputulu anului 1848, incátu in proportiune cu starea lor materiala si cu inteligint'a lor, fatia cu starea nóstra cea apesata de astadi n'amu avé sa dicemu multe.

Mai multu ne póte intristá starea cea scapatata a poporului nostru la carele pe di ce merge totu mai multu se póte observá regresulu si decadint'a; pentruca fia ori-cátu de despretiuitu in dilele nóstre poporulu, atáta inse sta, ca bas'a unei natiuni pre care acésta si póte formá viitorulu seu este „poporulu.“ — Decadint'a lui este decadint'a natiunii. Anii cei trecuti neroditori, birurile cele ne mai audite de grele, cá care abia credu ca voru mai fi fostu cându-va in patri'a nóstra, apoi neingrigirea nime nui de progresulu poporului, l'au adusu astadi pre acésta acolo, incátu nu esagerediu cându dicu, ca sórtea lui cea grea si starea lui cea scapatata de adi, abia diferéda de sórtea si starea cea trista ce o avuse inainte de an. 1848. — Firesce eu intielegu aci mai vertosu pre poporulu nostru din comitate, carele diferéza fórte multu de poporulu din asiá numitulu fundulu regiu. Da, elu diferéza nu numai in privint'a stárei sele materiale, difereza chiaru in moravurile sele, in chivernisirea casei sele, a lucrurilor sele si uneori chiaru si in datinele sele. Si acésta diferentia este fórte naturala, cáci altele au fostu referintiele poporului nostru in comitate, si altele a celui din fundulu reg. Si cest'a si cel'a de-si ambi apesati au avutu alti vecini, au traitu între elemente cu totul eterogene si de alta natura.

Si cum mai póte bietulu nostru poporu a se aventá la o stare mai buna? Proprietarii magiari, cari primira sume colosale pentru rescumpe-

nesci este cea mai compacta, nefindu intreruptu sirulu de munti de nici unu riu mai insemnatu. Laturea sudica, Carpatii Munteni urméza acelei'a, strabatuta fiindu prin valea Oltului. Laturea apuséna este cea mai slaba, atátu prin inaltimea muntiloru, cátu si prin întretaierea lor de mai multe vái între care ale riuriloru Muresiulu si Simesiulu.

Coltiulu sudu-vesticu alu triunghiului, unde se unescu Carpatii Munteni cu cei apuseni se intinde in unu trupu compactu si neintreruptu in spre Dunare, pâna la malurile acesteia, unde legatur'a sea de ramificárele sistemului de muntii sudu-Danubianu este intrerupta prin cursulu acestui fluviu ce si-a spartu in tempuri antistorice drumulu prin paretile de munti in locul cunoscutu astadi sub numele de Portile de feru.

Dela laturea resariténa a triunghiului carpatinu se intind o regiune siesa spre resaritul Europei, udata de multe si insemnate riuri, Siretiulu, Prutulu, Nistrulu, Bugulu, Niprulu si altele, cu muntii mici care mai multu insémna decâtu despartu basenurile lor. Acestu siesu comunica prin re-

rarea fostiloru loru iobagi, in unele locuri sume mai mari decâtu ce valorá mosiile întregi remase în mânilé fostiloru iobagi, începuse mai târziu a intentá o multime de procese asiá numite urbariali, facendu din colonisti curialisti, cari între cercustári atátu de favorabili pentru proprietari, se decisera cu putiena esceptiune mai tóte in detrimentulu betiloru nostri ómeni. Totu asiá se întemplá cu padurile, cu locurile de pasiunaritu, cu arendile s. a. prin cari apoi se smulse o multime de proprietáti, o avere însemnata dela poporulu nostru. Despre tóte aceste voru sci enará fórté multe advocatii nostri. Sa mai considerámu aci apoi birurile si greutátile, de cari amintisemu mai susu, si in fine se mai luámu in consideratiune ca poporulu aflându-se inca pâna astadi in noianulu ignorantie, este lipsitu de ori-ce subventiune si mijlóce de a se puté cultivá, pre cându fára de cultura inca nici unu poporu din lume nu s'a potutu radicá la o stare mai buna.

Lánga tóte aceste, inca unu periculu pentru poporulu nostru, unu reu, mai reu de cátu tóte relele, pre care nu trebuie, nu-lu putemu ascunde, si acest'a este dedarea poporulu nostru la beutur'a cea otravitóre a vinarsului. Unu reu acest'a de spariatu, carele ni degeneredia si demoraliséza poporulu ved'endu cu ochii; unu reu, pre carele numai este nimenea in stare a-lu curá numai asiá usieru cu un'a cu dóne. — In dile de dumineci si serbatori, ba si in dile de lucru gemu birturile cele puturóse jidovesi de multimea ómeniloru nostri, cari, déca cumv'a nu se cërta între sine, — apoi cânta si mi-ti hoiescu la cele dragi de doine románesci cá in dilele cele bune. Aci 'mi aducu aminte de procederea cunoscuta a unui domnitoriu carele din anu in anu urcându biruri si greutáti, trimise prin tíera pre ómenii sei incrediuti, cá sa afle: ce spiritu domnesce in poporu? Pre cátu tempu incredutiú domnitoriuului i spunéu ca poporulu se tânguie, se vaíta, se plánge, regintele totu mai multu urcá birulu, iéra cându in fine i s'a referatu, ca poporulu acum in locu de a se mai tânguí de seracie de poveri

giunile plane dela nordulu Carpatiloru cu pârtile centrale si apusene ale Europei. Dela laturea sudica a triungiului se întinde de asemenea unu siesu largu, acelu alu Dunarei care se închide in sa spre apusu prin arcurile de munti ce se incheia la Portile de feru. Acestu siesu alu Dunarei de josu se întinde si de-a drépt'a ei, pâna la muntele Hemus care începandu dela Portile de feru prin un'a din ramificárele sele alérga paralelu cu cursulu Dunarei pâna in Marea-Négra.

Siesulu acest'a alu Dunarei este unitu cu siesulu celu mare dela resaritul triungiului carpatinu prin partea plana de pamentu din coltiulu sudu-osticu alu triungiului si Marea-Négra, pe unde se întindu gurele Dunarei.

Despre apusulu triungiului se afla siesulu Tisei care este un'a cu acelu alu Dunarei mijlocie. Intre acestu siesu si acelu alu Dunarei de josu nu esista o legatura, fiindu despartite ambele pârti, prin areulu de munti ce stringu patulu Dunarei la Portile de feru.

Trecendu acum in sudulu Dunarei gasimu mai întâiu pre muntele Hemus care incheia prin sudu siesulu Dunarei de josu. Acestu munte desparte Moesia de Tracia in partea lui mai orientala.¹⁾ In partea lui apuséna²⁾ lu se ramifica in mai multe lantiuri din care unulu se indoae spre Nordu³⁾, tindindu a se uní cu ramu-

si de biruri grele, elu este veselu bea si cânta acela deodata striga consiliariloru sei: „Slabiti cu birurile si greutátile, acum e semnu reu, poporulu a ajunsu la abisulu desperatiunei, elu începe a nu se mai tenguí, cáci l'a coplesitu l'a ghirbovitu greutatea“, in togmai pre cum nu se mai tânguie si numai simte durerile bolnavulu ajunsu in agoni'a mortiei. — Sa ne ferésca dumnediéu, dara eu tare me temu, ca poporulu nostru, inca nu mai sta adi departe de abisulu desperatiunei. Arende de carcimaritu, cari aducu proprietariloru mari folóse, s'au urcatu astadi la sume de spariatu. In mai multe comune serace cá vai de ele, unde cu cáti-va ani mai nainte se platea arend'a pentru câte o cárcima 20—25 fl. astadi se esarendéza cu câte 4—500 fl. — Totu semne triste despre seraci'a si decadinti'a poporului. Unui regimu carele s'aru interesá de sórtea poporului, i-aru stá firesce si mijlócele la mâna a indreptá acestu reu. Dara de unde se poti asteptá astadi acest'a la noi, unde se pare ca statulu nostru are mai mare lipsa de bani de darea de consumu de cátu de poporu, si unde puternicii dilei si-au uitatu de multu de acelu adeveru matematicu, ca sórtea unui statu, buna séu rea, este stránsu conditionata de sórtea popóreloru sele. — Esemplele din trecut si prezentu ne stau inaintea ochiloru, dara la noi cine sa se mai cugete si la esemple? In vremi de pace domnii benchetuiescu pre cont'a poporului, care tace si platescé; si apoi in tempuri grele de resbelu, iérasu totu numai poporulu, bietulu de elu, trage in necasu. Seracu poporu!

Incheiu pentru asta séra domnule red. temendume ca cele ce asiu mai avé aci ati scrie nu li-aru poté purtá fóia domniei tale.

Voiu mai revení cátu de curendu Salutare! — u.

335
Revista politica

Protestulu sasiloru din siedinti'a Universitátiéi dela 15 Decembre a. c. in caus'a arondárei teritoriale séu mai bine disu a sustienerei fundului r. in starea sea privilegiata de pâna acum,

r'a carpatina, unu altulu se întinde pre lánga Marea-Adriatica¹⁾ de se unesce cu sistemulu Alpiloru, unu alu treilea inse se cobóra in josu²⁾ in spre Greci'a separandu Macedoni'a si Tesali'a de Albani'a si Epiru. Acest'a este muntele numitu in vechime Pindulu.

La resaritu dela gurele Nistrului si pâna la strimtórea Dardanelorulu, (Bosforulu tracicu), aceste tieri suntu udate de apele Marei-Negre; dara partea de coasta dela Nordulu Dunarei este multu mai mica si neînsemnata decâtu partea ce se întinde dela sudulu gureloru aceluí fluviu.

Siesulu celu mai orientalu, care prin fundulu seu comunica cu Asi'a si este calea cea mare prin care popórele arice au venitu in tempurile stravechi de au ocupatu Europ'a, se opresce deci in laturea resariténa a triungiului carpatinu. Elu are inse dóne deschideri, un'a pe la nordulu Carpatiloru prin care se unesce cu Europ'a centrala, alt'a pre la sudu prin care se unesce cu siesulu Dunarei de josu.

Moldov'a in vechi'a ei întindere dintre Nistru si Carpati apartiene marelui siesu orientalu, formându partea lui estrema ce se mântuie in Carpati. Prin nordulu ei comunica siesulu orientalu cu centrulu Europei si prin sudulu ei siesulu Dunarei de josu.

Acestu siesu alu Dunarei de josu ce nu este decâtu o prelungire a sie-

nu potea sa nu-si afle apretierea sea meritória in publicistic'a magiara. „Pesti Napló“ e, carele in numerulu seu dela 29 Dec. se ocupa in modu obiectivu de susu amintitulu protestu, care nu pretinde nici mai multu nici mai putienu decâtu sustienerea unei institutiuni feudale învechite, prin care majoritatea acestui teritoriu, botezatu Sachsenland, sufere dela o minoritate inesorabila si ingamfata cele mai mari vatamári in respectulu drepturiloru sele ce-i competu. Propunerea facuta de deputatii romani in sesiunea anului c. cu privire la dotatiunea scolara nu numai ca nu s'a luat in consideratiune, ci ea erá sa aduca pre legislatórii sasesci ai fundului r. afara din fire, déca acest'a nu se moderau, dupa cum ne spunea organulu ultraradicalu alu sasiloru de aici. Acest'a e o nóua dovéda, unu nou comentariu la asertiunea nóstra, ca între romani si sasi nu se póte realisá o împreunare solida pre basea intereselor concrete. Esclusivismulu si egoismulu sasescu n'are margini.

Sa vedemu acum cu ce argumente plausibile intempina „P. N.“ protestulu datu de sasi in siedinti'a din 15 Decemb. n. a. c. si cum combate elu acestu pasiu indrasnetiu alu domnilorulu din Sachsenland.

On revient toujours à son premier amour — astfelu începe citatulu organu aprecierea susu disului protestu. Sasi nu potu trái fára protestare, acest'a e pânea de tóte dilele a vietiei loru politice. Déca cine-va s'aru pune sa socotésca, câte voturi separate, proteste si protestatiuni au scrisu si au substernutu ei dela 1790 la dietele transilvane de óre cându, la guvernele cele reg. si de curendu la celu ungurescu, fára indoiala ca aru gasi-o gramada mare. Aru fi intr'a deveru interesantu a constatá acest'a din protocólele dietelorulu si ale guvernelorulu.

Celu mai nou protestu e datatu Sibiiu din siedinti'a Universitátiéi tíenuta la 15 Decembre — subscrisu de 35 deputati — celu din anulu trecut erá subscrisu de 34, prin urmare numerulu incarnatiloru a crescutu, dara obiectulu, scopulu si motivele protestului suntu totu cele din anulu trecut (die alten Schmerzen), numai in mo-

sului orientalu cuprinde in partea din stâng'a Dunarei Munteni'a séu Valachi'a, iéra din drépt'a ei Bulgari'a si Dobrogi'a.

Centrulu muntosu a partiei nordu-danubiene a tieriloru locuite de románi fórmédia Transilvani'a, iéra pre cóstele laturei apusene a triungiului in basenulu Temesiului se întinde Temisian'a, in alu Crisiului Crisian'a, despartite ambe'e prin ríulu Muresiulu. Iéra la nordu Maramuresiulu séu Marmurosulu se întinde in verfulu triungiului, pre unde Tis'a isvoresce din prelungirea coltiului triungiului mergendu spre nordu-vest pentru a se incovai apoi spre sudu si a cadé in Dunarea cu care curge o lunga bucata cu totul paralelu.

In centru Transilvani'a*) cuprinza din tóte laturile cu munti, complectu închisa despre nordu si resaritu, putienu deschisa despre sudu, mai multu despre apusu. La resaritul si sudulu ei Moldov'a si Munteni'a ce facu parte din siesulu orientalu; la apusu Temisian'a si Crisian'a ce se deschidu pre siesulu apusanu alu Tisei — iéra între aceste dóne siesuri comunicati'a iuchisa prin muntii portiloru de feru si periculosulu cursu alu Dunarei in acele locuri — eata configuratiunea generala a tieriloru dela nordulu Dunarei in care s'a dezvoltatu istori'a romániloru.

De aici urméza ca Moldov'a si Valachi'a voru fi tierile cele mai puternicu supuse tuturoru inriuririloru venite din fundulu siesului orientalu.

*) Cu Marmurosulu pre crestetulu ei.

dalitate se vede putiena resanare (resanatio). Suntemu curiosi pre votulu separatu alu romániloru si unguiloru, cáci presupunemu ca au facutu, dara pre acest'a nu se obicinúesce a-lu numí organulu directivu alu sasiloru din Sibiiu.

Se spunemu cu putiene cuvinte ce cuprinde acelu scriptu. Protestatori si provóca la respunsulu ministrului presied. cátra deputatiunea din Sibiiu, si la enunciatiunea lui „Ellenör“, din care deducu ei ca Sachsenlandulu e amerintiatu de unu periculu seriosu prin arondarea teritoriale planuita, densii cá universitate si cá uniculu organu, chiamatu a esprime vointi'a tuturoru sasiloru (den Gesamtwillen) trebuie sa se cugete la evitarea acestui periculu, au voitu sa esmita o comisiune de 7, dara presidiulu — nu mai multu comitele, acest'a espressionu au sters'o sasiu din lexicóne cu privire la (comesulu actualu, pre care nu-lu potu suferi) Mauritiu Conrad — n'a permisu acest'a din motivulu, ca guvernulu ocupa totu punctulu de vedere din anulu trecut.

Afara de acest'a o tíera nu póte avé dóne diete si celoru 14.850.000 cetatieni unguresci nu le place sa le poruncésca cei 150.000 sasi. Acest'a o considera Universitatea f. r. de o violare a dreptului fundamentalu (Grundrecht), cea ce contradice cu articululu XIII din 1791, care nu dice nice unu cuventu despre aceste, se impotrivesce cu § 10 si 11 art. de lege 43: 1868, cari dispunu, ca sasiu trebuie sa fia ascultati in cestiunea organizárei; de aceea au si chiamatu guvernulu si presidiulu dietei pre cele 11 iurisdictioni la dieta, deputatii loru suntu acolea, scotu cu serguintia diurnele si continua cu opozitiunea — afara de bravulu Wächter si Fabritius — la denegarea bugetului si a ajutoriului pentru honvedi, unde se compromitu pre sine pre cátu se póte de reu; -- se provóca la usulu vechiu, care n'a esistatu in forma de lege, se provóca la tractate, pre cari nime nu le a vedíutu, pentru ca ce a fostu, diplom'a leopoldina, ace'a si-a smuls'o de sub picióre la 1863 pentru unitatea imperiului.

Acestu proiectu are si unu argu-

Tóte schimbárele si fragmentárele din acelu siesu intinsu ce au fostu in tempu de atátea secole vecinicu cutrieratu de unu cursu neinteruptu de némuri deosebite voru fi simtite si aici; tóte popórele ce voru vení din aceste pârti, taiete de coltiulu triungiului carpatinu se voru indreptá séu spre nordu pentru a merge in centrulu Europei, séu spre sudu pentru a trece in peninsula Balcanului.

Din contra Transilvani'a, Maramuresiulu, Temisian'a si Crisian'a voru fi mai putienu atinse de evenimentele si miscárele intemplete in siesulu orientalu. Siesulu Tisei si prin elu apusulu cu popórele, mai apoi cu ideile si formele sele politice voru iniuri asup'r'a-le.

Acésta indreptare a Moldovei si Valachiei spre resaritu, iér a Transilvaniei, si tierisióreloru adiacente spre apusu este de o mare însemnata istorica. Multe si mari evenimente politice si sociale remanu neintielese fára acésta privire geografica, singur'a care a determinatu istori'a in acésta privire.

Desbinarea politica a romániloru si are originea primitiva in asiediarea Carpatiloru, dar totu acestoru muntii datorsescu románii conservarea esistintiei loru, cáci dupa cum vomu vedé muntii au fostu si aici cá si ori unde ocrotitorii naturali ai popóreloru ce locuescu in ei.

Astfelu, sorginte de bine si de reu, in ori ce casu cu o influentia constanta, muntii Carpati au presidatu la desfiurarea istoriei nóstre. Unu studiu alu ei ce nu porneste dela acesti munti nu are chei'a prin care se des-

1) Numitu astadi Balcanu.

2) Id. Egrison Dagh.

3) Muntii Serbiei.

1) Alpele dinarice.

2) Tahar-Dagh, Muntii Gramos, Messovo, etc.

tiune a trunchiului se sacrifice pasiuniloru private.

In urma oratorulu asigura pre ministrulu de finacie, ca bilantiulu pre 1876 nu va corespunde cifreloru preliminare.

In siedinti'a de Luni a desfasuratu pre urma ministrulu de finacie Szell motivele bugetului, cari suntu cunoscutu din casa de josu.

In siedinti'a de Marti s'a inceputu desbaterea cu Szogyeny, care spriginesce bugetulu. Densulu recunosce, ca spelele militare apasa ca unu munte pre umerii poporeloru europene, prin urmare o reducere a fortieloru militare e de lipsa, dara Ungari'a nu e chiamata a lua initiativ'a la desarmare. Cu tote aceste institutiunea honvediloru nu se pote desfiintia.

Contele Cziraky intr'unu lungu discursu respinge bugetulu fiindu ca impune poporului sarcine nesuportabile, iera comitele supr. Ghurky arata unu servilismu bizantin dicadu ca unu guvern nmai cu Tisa in frunte e posibilu.

Maythenyi constatandu trist'a icon'a ce ni-o infatisieza starile actuali dice, ca noi ne aflamu inaintea unoru trebuintu momentane cari trebuiescu acoperite. Pentru a judeca ca fi-va tier'a in stare sa porte sarcinele aceste grele seu nu, se recere unu spiritu profeticu, noi inse trebuie sa intempinamu greutatile neincungiurabile cu barbatia. Ce aru face opozitiunea candu s'aru respinge bugetulu in fapta?

Oratorulu se arata in decursulu pledarei sele penru bugetu de unu aderentu constantu alu autonomiei municipale.

Contele Szecsen, unu politicu cu talentu si desteru, constata, ca positiunea celoru ce nu suntu de o parere cu guvernulu asupra politiceii financiale e in ore-care privintia forte grea. In siedinti'a trecuta unulu dintre oratoru caracterisa in termini viui tendinti'a aceloru minoritati, cari fatia de unitatea partidei guvernamentale credu ca potu esecuta pareri divergenti, ier' bar. Wenkheim face pre toti aceia responsabili, cari n'au datu parerei loru divergente o expresiune prin votulu loru. Altu oratoru dise, ca minoritatea aru privi victori'a sea de o calamitate.

Oratorulu acest'a este indreptatitu, a-si exprime parerea sea, dara nu pote fi interpretorulu convictiunei interne a altor'a.

Ce privesce intrebarea responsabilitatii, corporatiunile parlamentarie nu suntu in asemenea mesura responsabile pentru erorile loru, guvernului ca conductoru e in mesura mai mare responsabilu, cu deosebire pre unu terenu unde numai conductorii, ier' nu si cei ce urmeza standardulu potu sa aibe cunoscentie mai speciale a lucruriloru.

Relativu la cestiunea drumuriloru ferate responsabilitatea cade aici pe guvern, pentruca esperientia ne invetia, ca nu este unu experimentu mai periculosu pentru parlamentarismu, decatu discussiunea asupra concesiuniloru drumuriloru ferate.

Bugetulu nu-lu pote primi fiindu ca e prea sanginicu. Noi adaugemu la amagirile din anii trecuti o amagire noua. Deca bugetulu se respinge, guvernulu se ajuta cu indemnitate.

Greutatea principale e, ca guvernulu se lupta intr'unulu si acela si tempu cu cris'a financiale si natiunale economica, tota Europ'a se afla intr'o crisa natiunale economica si nesuinitie guvernului de a urca contributiunile directe seu indirecte seu au fostu zadarnice seu au intempinatu mari greutati. Engliter'a si Franci'a trecu prin crisele aceste, dara Germani'a, cu tote miliardele, nu, cu atatu

mai putienu noi. Guvernulu incepu oper'a sanarei intr'unu tempu neoportunu. In fine respinge bugetulu.

Tisa combate pre oratorii opozitionali de a rendulu si stigmatiseza tendintiele loru de absolutice si revolutionarie.

In fine recomanda bugetulu.

Discursulu

deputatului S. Borlea rostitu in camer'a deputatiloru Ungariei, in siedinti'a de Marti 7 Dec. la desbaterea asupra introducendei noue dari dupa venitu.

Onorabile Camera! Cu ocaziunea desbaterei generale asupra bugetului eu comunicasemu parerea mea si cu privire la acesta specie de dare noua. Amu spusu atunci'a, ca eu nu primescu introducerea acestei dari, caci dupa parerea mea nici darile de pana aci nu e in stare poporulu sa le suporte, si prin urmare cu atatu mai putienu va fi in stare sa suporte darea noua, de care se lucra sa se introduca acum'a. Acesta asertiune m'amu nisuitu atunci sa o documentezu si cu date; de acea acum voiu vorbi forte scurtu, caci nu vreu sa mai repetiescu cele ce deja amu spusu atunci.

Prin vorbirea mea de acum intentionediu numai un'a, si acea este, sa ceru ca sa mi se esplice, si speru ca mi se va esplica din vro parte o enigma, unu fenomenu seu rebusu seu cum s'aru mai pute numi pre ungueria ceea ce eu — de-si amu cugetatu multu asupra lucrului, nu potu se pricepu, si precum sciu multi suntu in intriga tier'a de aceia, cari ca si mine astapta deslegarea acelei'a. Iera in ce se cuprinde enigma: De-si nu pote sa o traga cine-va la indoiera acea ca la 1867 candu se plamadua dualismulu nemtio-magiaru, darile erau cu multu mai mici si mai putiene decatu astadi si anume atatu cele directe, catu si cele indirecte, de-si nu pote sa traga cine-va la indoiera acea ca inainte de 1867 n'au fostu tier'a incarcata cu datorie asi de enormi, ca si astadi; si in urma de-si nu pote sa traga cine-va la indoiera nici acea, ca inainte de 1867 poporulu si tier'a ni au fostu mai avute decatu astadi; totusi binevoiti a vi aduce aminte, — caci nu e asi de multu — ca dela 1860—1867 tote foile fara deosebire, magiari si germane, guvernamentali si opozitionali, de opotriva se tanguiau ne intreruptu asupra acelei impregiurari, ca este cu neputintia sa se suporte darile de pre atunci si ca de nu se voru sterge unele dari indirecte, atunci poporulu si tier'a trebuie sa se ruinedie. Si acestea le bucinau foile pre tota diu'a pana la 1867. Iera dela 1867 — de-si din anu in anu s'au urcatu unele dari si de-si nu se sterse nici o dare indirecta, ba inca se urcara si aceste si preste totu se iscodira inca si dari noue, prin cari tote se ingreuna sörtea poporului si tier'a se incarca din anu in anu cu datorie ne mai audite — totusi minunea minuniloru, dupa plamadirea dualismului de odata amutira tote acele voci de mai nainte si nu mai bucinara ca poporulu nu e in stare sa platasca si ca e la marginea desperarei! E dreptu ca mai suntu doue trei foitii, cari si acum releva aceeasi; dar majoritatea diuareloru celoru mai mari tacu ca peticulu. Ba nu numai ca tacu dar inca aceste bucina in lume, ca poporulu nu numai ca e in stare a plati darile de astadi, ci pote sa suporte si dari mai mari.

Sciindu inse eu ca din dnii redactori de pre la 1860 mai suntu si astadi redactori, ba unii din ei suntu chiaru si membrii ai acestei Camere, asteptu deci deslegarea acestei enigme mai alesu prin dnele loru. Speru ca mi-voru implini cererea, dupa ce multi suntu cei ce astapta deslegarea acestei

enigme si li voru fi multiamitori pentru ea.

In catu de tare inse a seracitu tier'a, apoi ast'a o scimu si sentim cu totii; de aceea nu voiu se me apuca a documenta din nou, dara — la cele ce disesemu cu ocaziunea desbaterei generale asupra bugetului, trebuie se mai adangu acum unele amenunte ce se intemplara de currendu. Se intemplara adeca in dilele trecute ca in comun'a Chesinti din cotulu Temisiului se dusera in indeplinire in un'a si aceeasi di — 6 esecutiuni, iera in comun'a Jebelu din acelasi cotu — 10! Si liberalii esecutori e dreptu ca esecutara dela bietulu poporu ceea ce au aflatu, cate unu purcelasiu, cate o capra si alte menuntisiuri, caci lucruri mai mari nu mai aflara; dara pretiulu acestor'a a fostu pre putienu chiaru si pentru diurnele esecutoriului! Astufeliu bietii de esecutati nu numai ca si-perdura cele ce li se esecutara fara dn a li se sterge ce-va din contributiunea restante, dara inca li se mai adause la restanti'a fosta si spelele esecutronei ce nu se potura scoate din cele ce li se vendura cu tob'a? — Apropos! Audisemu dicendu-se din partea guvernului, ca de aici inainte va fi mai usioru a plati si a incassa darea, caci se va introduce o reforma in privintia incassarei dandu-se adeca incassarea dariloru in manile municipieloru. Eu inse nu asteptu nici unu resultatu dela acesta reforma, caci deca esecutori de astadi cu rigurositate loru draconica nu fura in stare se incassadie darile, — atunci de buna sema nu voru fimai in stare municipale, cari la tota casulu voru fi mai consciintiose si mai patriotice; in urma apoi o spunu, ca deca n'au fostu in stare esecutori, se incassadie restantiele, — etunci nu va fi uimene in stare, chiaru de s'aru tramite comisiunei tocmai din ministeriulu de finacie. Si cmca nime nu va fi in stare se incassadie restantintiele, trebuie sa so precapa de acolo, caci nu mai e de unde, si ce sa se esecute; iera apoi mare adeveru e in vorb'a cea bestrana: „unde nu-i nemica, nu caut'a!“

Voiu se reflectu inca la un'a si anume dlui report. Marsovsky. D-sea 'si incepu cuventarea cu o intrebare forte serioasa, dise adeca ca acu nu pote fi nici vorba despre aceea, ca primesce-se ore ori nu — proiectulu de lege pentru introducerea acestei dari noue, de ore ce acestu proiectu trebuie sa se consiere de primitu deja de atunci inca, de candu se vota bugetulu; ci acu pote fi vorb'a numai despre aceea, ca vetedia-se acesta dare noua cu sufletu usiuratu seu ingreunatu?! In privintia, ca acestu proiectu se va vota, si eu 'i dau dreptu dara nu din argumentulu ce aduse d-sea, ci din altele, si anume se va vota, de aceea, caci in clubulu partidei liberali s'a hotatarito sa se intemple acesta si de aceea nu este nici o indoiala, ca se va vota acestu proiectu, dupa-ce asupra trebiloru tieriei nu se hotaresce in camera, ci ir clubulu partioei guverului. Iera cu privire la intrebarea d-sele, ca vorb'a este numai ore votedia-se acesta dare noua cu sufletu usiuratu seu ingreunatu? — reflectu ca aru fi fostu cu multu mai bine si mai potrivit sa se fia pusu intrebarea, ca votedia-se ore cu pung'a usiore seu de totu gola? —

Eu inse pre basea argumentelor ce adusei contr'a acestui proiectu cu ocaziunea desbaterei generale asupra bugetului si pre basea celoru ce mai spusei si acum, dechiaru ca nu primescu proiectulu de sub intrebare de base a desbaterei speciale. —

Burs'a de Vien'a.

Din 12/24 Decembre 1875.

Table with financial data: Metalicele 5%, Imprumululu nationalu 5% (argintu) 73 80, Imprumululu de statu din 1860... 111 90, Actiuni de banca... 920 —, Actiuni de creditu... 200 50, London... 113 25, Obligatiuni de desdaunare Unguresci 79 50, Temisiorene 79 50, Ardelenesci 79 20, Croato-slavone 83 50, Argintu... 105 75, Galbinu... 5 33, Napoleonu d'auru (poli)... 9 08 1/2

Nr. 298—1875.

Concursu.

Neinfatiosindu-se la primul terminu nici unu competentu, pentru acea: conformu bugetului de pre anulu 1875/6 statoritu din partea adunarei generale a Asociatiunei transilvane, tiente la Reghinulu sasescu in 29—30 Augustu a. c. sub Nr prot. XXXVI se publica prin acesta de nou concursu:

pentru 2 stipendie de cate 60 fl. v. a. pentru doi elevi dela vre-o scoala de agricultura din patria cu terminulu pana in 30 Decembre n. 1875.

Reflectantii la numitele stipendie au a-si tramite incocce concursele loru pana la terminulu indegitatu, provideute cu atestate de botezu si de paupertate, cu testimonie despre absolvirea celu putienu a scolei elementarie, precum si unu documentu despre acea, ca sciu porta in genere economi'a, dupa cum este ea indatinata in tier'a nostra. —

Se recere, ca concurentii respectivi se fia ajunsu alu 16 annu alu etatei. —

Din siedinti'a ordinaria a comitetului Asociatiunei transilvane, tiente la Sabinu in 7 Decembre 1875.

Iacobu Bolog'a, presiedinte.

Dr. D. P. Barcianu, secret. II-lea.

(3—3)

Concursu.

Pentru ocuparea statiunei invetivoresci vacante in parochi'a Mad'a protopresbiteratulu II alu Geoagiului, se escrie concursu pana la finea lunei Decembre a. c. salariulu este 150 fl. v. a. 12 ferdele bucate quartiru liberu si lemne.

Doritorii de a ocupa acesta statiune voru asterne petitiunile loru instruite conformu statutului organicu pana la terminulu prefiptu, la oficiulu protopresbiteralu.

Secarembu 28 Novembre 1875.

Sabinu Piso, protopr.

(2—3)

Nr. 462—1875.

Concursu.

Pentru ocuparea vacantei parochii de clasa a III Siulumbergu, protopresbiteratulu Noerichiu Cincu mare, in urma parintescii incaviintiari consistoriale Nr. 2947 a. c. se escrie prin acesta concursu cu terminulu pana 8 Ianuariu 1876.

Emolumentele suntu:

- 1. Portiunea canonica de 10 jugere pamentu aratoriu si de fenatuu.
2. Dela 140 familii romani si neorusitici cate o ferdela de cucuruзу sfarmitu.
3. Dela atatea familii venitele stolaru staverite de sinodulu protopresvitoralu, care tote impreuna dau sum'a de 400 fl. v. a.

Doritorii de a ocupa acesta parochia, voru ave a-si asterne petitiunile instruate amesuratu statutului organicu la subscrisulu pana la terminulu indicatu. —

Noerichiu in 8 Decembre 1875.

In contielegere cu comitetulu parochialu.

Oficiulu ppescu gr. or. Noerichiu C. mare.

G. Maieru, adm. ppescu.

(2—3)